

РОЛЬ ФОНДОЗНАВСТВА У ЗБЕРЕЖЕННІ ДОКУМЕНТАЛЬНОЇ ПАМ'ЯТІ СУСПІЛЬСТВА

Алла Моргун – кандидат філологічних наук, доцент кафедри філологічних дисциплін та соціальних комунікацій, Мукачівський державний університет, Мукачево
<https://orcid.org/0000-0002-4434-4919>
<https://doi.org/10.35619/ucpnmk.vi49.914>

Лідія Прокопович – кандидат філологічних наук, доцент, завідувач кафедри філологічних дисциплін та соціальних комунікацій, Мукачівський державний університет, Мукачево
<https://orcid.org/0000-0002-4882-5322>

Чорій Мирослава – старший викладач кафедри готельно-ресторанної та музейної справи, Мукачівський державний університет, Мукачево
<https://orcid.org/0000-0001-9416-2091>

Олександр Малець – доктор історичних наук, професор, завідувач кафедри готельно-ресторанної та музейної справи, Мукачівський державний університет, Мукачево
<https://orcid.org/0000-0001-7927-4335>
malecoleksandr@ukr.net

Документальна пам'ять є основою для вивчення історичних процесів, прийняття управлінських рішень та розвитку культури. Фондознавство як наукова і практична дисципліна гарантує збереження документів для майбутніх поколінь. Документальні фонди є унікальними свідченнями історичного, соціального, культурного та наукового розвитку суспільства, відіграючи роль матеріальної основи колективної пам'яті. Вони залишаються невід'ємною частиною національної спадщини, слугують основою для наукових досліджень та популяризації культурних цінностей.

Нині фондознавство стикається з низкою викликів, серед яких ризик втрати архівних документів через природні катастрофи, військові дії або недофінансування. Одночасно, воно активно розвивається завдяки цифровізації, що відкриває нові можливості для збереження та поширення інформації. Цифрові архіви, платформи з відкритим доступом і використанням штучного інтелекту сприяють збереженню фондів та підвищенню їх доступності.

Фондознавство має вагомe значення для України, оскільки документальні фонди є джерелом об'єктивної інформації про історію, засобом захисту правдивої історії та інструментом формування національної свідомості. Сучасний розвиток цієї науки вимагає активної державної підтримки, фінансування, підготовки висококваліфікованих фахівців та інтеграції в міжнародний науковий простір. Збереження документальної спадщини є не лише науковим завданням, але й моральним обов'язком перед майбутніми поколіннями, адже воно забезпечує зв'язок між минулим, сьогоденням і майбутнім.

Ключові слова: фондознавство, бібліотечні фонди, архівні фонди, музейні фонди, документи, джерела документальної інформації.

Постановка проблеми. Фондознавство як наукова дисципліна має ключове значення у забезпеченні збереження документальної пам'яті суспільства. У контексті глобалізації та цифровізації, що супроводжуються стрімким зростанням обсягу інформаційних ресурсів, збереження документальних фондів набуває стратегічної важливості. Фондознавство досліджує теоретичні основи формування, організації та використання документальних комплексів, які є матеріальним вираженням історичної та культурної спадщини. Ця стаття присвячена аналізу ролі фондознавства у формуванні системи документальної пам'яті суспільства.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Теоретико-методологічну базу дослідження склали основні принципів підходи, теорії та концепції, викладені у фундаментальних працях вітчизняних та зарубіжних учених. Серед них: М.П. Васильченко, Т.О. Дмитренко, В. Шреттінгер, Г.О. Ковальчук, Н.М. Кушнарєнко, І.Я. Лосієвський, В.А. Мільман, А.А. Соляник [8] та ін. Функціонування бібліотечних, музейних та архівних установ зарубіжних країн та вивчення їх досвіду здійснювали Держко І. [3], Колесникова Т. [5], Ковальчук Г. [4] та ін. Методологічним підґрунтям цілісного розуміння процесу зберігання фондів бібліотек, архівів та музеїв є сучасна парадигма їх наскрізного характеру, обґрунтована Ю.М. Столяровим, що охоплює процеси фондоформування та фондовикористання.

Мета статті полягає у характеристиці основних процесів ключової ролі фондознавства, суть якої – забезпечення збереження документальної пам'яті суспільства шляхом систематизації, організації, збереження та раціонального використання документальних фондів бібліотек, архівів та музеїв для наукових, культурних та освітніх потреб.

Виклад основного матеріалу дослідження. В умовах сучасних викликів, зокрема війни та загрози втрати культурної спадщини, фондознавство в Україні набуває особливої актуальності.

Документальні фонди є джерелом об'єктивної інформації про історичні події, що є особливо важливим для збереження національної ідентичності. Сьогодні українське фондознавство зосереджується на таких пріоритетах, як: відновлення та збереження архівів, пошкоджених унаслідок військових дій; цифровізація національних документальних ресурсів для їх збереження та популяризації; взаємодія з міжнародними організаціями для інтеграції українських архівів у світовий науковий простір.

Фондознавство є наріжним каменем для забезпечення стабільного збереження документальної пам'яті суспільства. Розвиток цієї науки вимагає інтегрованого підходу, що поєднує технологічний прогрес із традиційними методиками збереження. Україна, з її багатою історичною та культурною спадщиною, має всі шанси стати одним із лідерів у цій галузі, якщо реалізуватиме запропоновані рекомендації. Збереження документальної пам'яті – це внесок не лише у майбутнє науки, а й у формування національної свідомості та зміцнення культурної ідентичності.

На сьогодні фондознавство вже демонструє свою ефективність у плані збереження національної спадщини. Так, серед значущих прикладів можна виділити проекти з оцифрування архівів, зокрема, ініціативи Національного архівного фонду України, спрямовані на створення цифрових копій рідкісних документів. Це, також, відновлення втрачених фондів, у яких ведеться активна робота українських архівістів щодо пошуку й повернення історичних матеріалів, втрачених під час воєн чи окупацій. Це і міжнародна співпраця у формі реалізації спільних проєктів із європейськими архівами, спрямованих на дослідження спільної історії. [2]

Як галузь знань, фондознавство є основою для збереження історичної правди, культурної ідентичності та наукового прогресу. У сучасних умовах глобалізації та цифровізації фондознавство інтегрує традиційні методи роботи з документами та сучасні технології, забезпечуючи тим самим стійкість культурної спадщини в умовах викликів часу.

Необхідно підкреслити, що фондознавство є міждисциплінарною наукою, що інтегрує знання архівознавства, бібліотекознавства, музеєзнавства та інформатики. Ця галузь знань вивчає специфіку формування документальних фондів, їх класифікацію, систематизацію та методику обліку, а також визначає принципи збереження та забезпечення доступу до інформаційних ресурсів. Так, зокрема, фондознавство спрямоване на дослідження таких аспектів як: вивчення критеріїв відбору документів до фондів з огляду на їх наукову, культурну або історичну цінність; розробка структурованих підходів до опису, класифікації та каталогізації фондів; впровадження технологій консервації, реставрації та цифровізації для забезпечення довготривалого збереження документів [1].

Сучасний етап розвитку фондознавства характеризується активним впровадженням цифрових технологій. Цифровізація фондів, використання штучного інтелекту для аналізу великих обсягів даних, розробка інтерактивних платформ для доступу до архівних матеріалів є ключовими трендами у цій сфері. Такі інновації дозволяють не лише забезпечити збереження документів, але й значно розширити можливості їх обробки та використання.

Попри досягнення, фондознавство стикається з низкою викликів, які потребують уваги. Так, існує ризик втрати документів через війну. На територіях, що постраждали від військових дій, архіви часто зазнають знищення. Отже, необхідно створювати резервні копії та проводити евакуацію унікальних документів. Недостатнє фінансування державних установ, що займаються збереженням документів і часто стикаються з обмеженим бюджетом, ускладнює модернізацію інфраструктури. Також чимало архівів і бібліотек досі працюють за методиками, які не відповідають вимогам цифрової епохи, а використання застарілих технологій значно знижує їх ефективність. Серед недоліків слід відмітити і низьку суспільну обізнаність, що проявляється в тому, що документальна спадщина не завжди сприймається суспільством як важливий ресурс і це суттєво обмежує підтримку ініціатив у цій сфері [8].

У контексті сучасних викликів фондознавство повинно адаптуватися до нових умов, що включають як технологічні інновації, так і зміну суспільних запитів на інформацію. З огляду на це одним з основних напрямів фондознавства є швидкий розвиток цифрових технологій, що створює нові можливості для збереження та популяризації документальної пам'яті суспільства. Цифровізація документів забезпечує збереження та мінімізацію ризиків втрати фізичних носіїв, доступність створення відкритих електронних баз даних, що сприяють більш широкому доступу до історичних матеріалів та об'єднання даних із різних джерел у єдині цифрові платформи.

Фондознавство, як глобальна наукова дисципліна, потребує уніфікованих підходів до класифікації, опису та збереження фондів. Розробка стандартів, таких як ISAD(G) для архівного опису, сприяє покращенню співпраці між архівними установами різних країн. Сучасні алгоритми машинного навчання дозволяють автоматизувати процеси аналізу, класифікації та індексації великих обсягів документів. Зокрема, технології розпізнавання тексту на зображеннях архівних документів сприяють пришвидшенню роботи з історичними матеріалами. При цьому вкрай важливим є створення ефективної нормативно-

правової бази, яка регламентуватиме діяльність у сфері збереження документальних фондів. Особливу увагу слід приділити захисту інтелектуальної власності, архівних стандартів і доступу до інформації [2].

Одним із ключових чинників успішного розвитку фондознавства є підготовка кваліфікованих кадрів. Університетські програми повинні інтегрувати сучасні методики роботи з документами та технологічні інструменти, забезпечуючи випускників необхідними компетенціями для роботи в цифровому середовищі. Розробка спеціалізованих освітніх програм у закладах вищої освіти та організація курсів підвищення кваліфікації для працівників архівів сприятиме формуванню професійного середовища, готового до викликів цифрової епохи.

З урахуванням сучасних викликів та перспектив розвитку, пропонуються наступні рекомендації для вдосконалення фондознавства як науки та практичної діяльності у таких сферах як, по-перше, інтеграція наукового та практичного знання. Фондознавство повинно тісніше взаємодіяти з іншими галузями знань, такими як історія, соціологія, інформаційні технології та юридичні науки. Це дозволить створити інтегровані методики для збереження і використання документальних ресурсів. По-друге, необхідно активізувати джерела фінансування даної наукової галузі, зокрема, збільшити державне та приватне фінансування для створення та модернізації цифрових архівів. Особливу увагу при цьому слід приділити розробці платформ, які забезпечують одночасно безпеку даних та зручність доступу для користувачів. По-третє, у межах національної архівної політики доцільно створювати централізовані цифрові репозитарії, які об'єднують документи різних типів – від архівних і бібліотечних до музейних колекцій. Це дозволить полегшити доступ до інформації та запобігти дублюванню зусиль. По-четверте, українське фондознавство має активно брати участь у міжнародних ініціативах, таких як спільні програми цифровізації документів, розробка міжнародних стандартів опису фондів і обмін досвідом із зарубіжними колегами. Суспільна підтримка є важливим фактором для збереження документальної пам'яті. Організація громадських заходів, виставок, освітніх проєктів і популяризація документальної спадщини допоможуть підвищити обізнаність населення про значення фондів.

Успішний розвиток фондознавства неможливий без активної підтримки держави. Так, зокрема, держава має створювати стимули для інвестицій у збереження документальних ресурсів, перш за все через податкові пільги для меценатів. Держава повинна бути гарантом фінансування ключових архівних програм, особливо в тих регіонах, які постраждали від військових конфліктів чи природних катастроф, а також впроваджувати в дію програми збереження культурної спадщини, які орієнтовані на довготривалу перспективу.

Швидкий розвиток цифрових технологій створює нові можливості для збереження та популяризації документальної пам'яті. Цифровізація документів забезпечує збереження та мінімізує ризики втрати фізичних носіїв. Доступність реалізується за рахунок створення відкритих електронних баз даних, що сприяють більш широкому доступу до історичних матеріалів. Інтеграція забезпечує об'єднання даних із різних джерел у єдині цифрові платформи [7].

У контексті інформаційних війн і спроб переписати історію, документальні джерела відіграють вирішальну роль як доказова база, що дозволяє об'єктивно оцінювати події. Архіви зберігають документи, які є незаперечними свідченнями історичних фактів. Документальні фонди, що відображають культурні традиції, мовні особливості та мистецькі здобутки, сприяють формуванню спільної ідентичності. Через доступ до таких матеріалів громадяни зміцнюють своє відчуття належності до єдиного національного простору. Фондознавство забезпечує освітні установи джерелами, які можуть бути використані для виховання молодого покоління у дусі патріотизму та пошани до культурної спадщини. Навчальні заклади активно використовують архівні документи для поглибленого вивчення історії, літератури, права тощо.

Висновки. Фондознавство як наука перебуває на порозі значних змін, обумовлених цифровізацією, інтернаціоналізацією та інноваційними технологіями. Перспективні напрями досліджень, такі як інтеграція штучного інтелекту, екологічність, доступність та захист інтелектуальної власності, сприятимуть розвитку не лише фондознавства, а й усього інформаційного суспільства. Наукові дослідження в цій галузі потребують міждисциплінарного підходу та міжнародної співпраці, що забезпечить ефективне управління інформаційними ресурсами в майбутньому.

Фондознавство є невід'ємною складовою стратегії збереження національної спадщини, оскільки його розвиток не тільки сприяє укріпленню історичної пам'яті та формуванню національної свідомості, але й забезпечує суспільство інструментами для стійкого розвитку в інформаційній добі, що забезпечується за рахунок подолання існуючих викликів та реалізації нових можливостей за допомогою синергії держави, наукової спільноти та громадянського суспільства.

Фондознавство виступає фундаментом для збереження документальної пам'яті суспільства. Його подальший розвиток залежить від впровадження інновацій, підвищення рівня міжнародної співпраці та посилення ролі держави у фінансуванні архівних програм. Збереження документальних фондів є не лише

науковим завданням, але й моральним обов'язком перед майбутніми поколіннями. Документальна спадщина, належно систематизована та доступна, є потужним інструментом формування колективної ідентичності, що зміцнює суспільство, об'єднує його довкола спільних цінностей та історичної пам'яті.

Список використаної літератури

1. Бондаренко І. О. Зберігання бібліотечних фондів України в умовах інформатизації: дис... канд. пед. наук за спец. 07.00.08 – Книгознавство, бібліотекознавство, бібліографознавство / Харк. держ. акад. культури. Харків, 2006.
2. Долбенко Т. О., Горбань Ю. І. Документні ресурси бібліотек: навч. посіб. Київ : Вид-во Ліра-К, 2016. 348 с.
3. Дерзко І. Цифрові бібліотеки Польщі, побудовані на платформі dLIBRA. Наук. зап. Львів. нац. наукової б-ки України ім. В. Стефаніка, 2009. № 1. С. 507–521. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Innbyivs_2009_1_31.
4. Ковальчук Г. «Швейцарський музей паперу, шрифту і друкарства в Базелі». *Вісник Книжж. Палати*. 2010. № 7. С. 49 – 50.
5. Колесникова Т. О. Етапи інформатизації бібліотек вищої школи України і США: порівняльна характеристика. *Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія*. 2010. Вип. 4. С. 59–66.
6. Концепція національної інформаційної політики: Постанова Кабінету Міністрів України *Уряд. Кур'єр*. 2002. 7 серп. С. 12-13.
7. Мацябора Н. Г. Зберігання бібліотечного фонду: традиційні і новітні підходи. *Наук пр. Держ. наук. пед. б-ки ім. В.О. Сухомлинського*. Київ, 2012. Вип. 3 : Науково-методичні та організаційні засади інформаційно-аналітичного забезпечення педагогічної науки, освіти і практики України: стан і перспективи. С. 223-244.
8. Соляник А. А. Система документопостачання бібліотечних фондів: закономірності розвитку: Монографія. Харків : ХДАК, 2015. 250 с.

References

1. Bondarenko I.O. Preservation of library funds of Ukraine in the conditions of informatization. Manuscript. Dissertation for obtaining the scientific degree of Candidate of Pedagogical Sciences in the specialty 07.00.08 bibliography, library science, bibliography. Kharkiv State Academy of Culture. Kharkiv, 2006.
2. Dolbenko T. O., Gorban Yu. I. Document resources of libraries: teaching. help. Kyiv : Lira-K Publishing House, 2016. 348 p.
3. Derzhko I. Digital libraries of Poland built on the dLIBRA platform. *Notes of the Lviv National Scientific Library of Ukraine named after IN. Stefanika*. 2009. No. 1. P. 507–521. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Innbyivs_2009_1_31
4. Kovalchuk G. «Swiss Museum of Paper, Type and Printing in Basel». *Bulletin of the Book Chamber*. 2010. No. 7. P. 49-50.
5. Kolesnikova T. AT. Stages of informatization of higher school libraries of Ukraine and the USA: comparative characteristics. *Library science. Documentary science. Informatology*. 2010. Issue 4. S. 59–66.
6. Concept of national information policy: Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine Govt. *Courier*. 2002. August 7. S. 12-13.
7. Matsibora N. G. Preservation of the library fund: traditional and new approaches. *Nauk pr. Govt. Sciences Ped. B-ky named after V.O. Sukhomlynskyi*. Kyiv, 2012. Issue 3: Scientific-methodical and organizational principles of information-analytic support of pedagogical science, education and practice of Ukraine: state and prospects. S. 223-244.
8. Solyanyk A.A. System of document supply of library funds: patterns of development: Monograph. Kh.: KhDAK, 2015. 250 p.

UDC 025.17:025.2:164.032

THE ROLE OF FOUNDATION SCIENCE IN PRESERVING THE DOCUMENTARY MEMORY OF SOCIETY

Morgun Alla – Candidate of Philological Sciences,
Associate Professor of the Department of Philological Disciplines and Social Communications, Mukachevo
State University, Mukachevo

Prokopovych Lidiya – candidate of philological sciences, associate professor, head of the
department of philological disciplines and social communications, Mukachevo State University

Diana Shterr – PhD in History, Senior Lecturer at the Department of Hotel, Restaurant and Museum Business,
Mukachevo State University, Mukachevo

Chorii Myroslava – senior lecturer at the Department of Hotel,
Restaurant and Museum Affairs,
Mukachevo State University, Mukachevo

Malets Oleksandr – Doctor of Historical Sciences, Professor,
Head at the Department of Hospitality, Restaurant, and Museum
Management, Mukachevo State University

Documentary memory is the basis for studying historical processes, making management decisions and developing culture. Foundation studies as a scientific and practical discipline guarantees the preservation of documents for future generations. Documentary funds are unique evidence of the historical, social, cultural and scientific development of society, playing the role of the material basis of collective memory. They are an integral part of the national heritage, serve as a basis for scientific research and popularization of cultural values. Archival studies today

face a number of challenges, such as the risk of archival documents being lost due to natural disasters, military operations, or underfunding. At the same time, it is actively developing thanks to digitalization, which opens up new opportunities for saving and distributing information. Digital archives, platforms with open access and the use of artificial intelligence contribute to the preservation of funds and increase their accessibility.

Fundology is of great importance for Ukraine, as documentary funds are a source of objective information about history, a means of protecting true history, and a tool for the formation of national consciousness. The modern development of this science requires active state support, funding, training of highly qualified specialists and integration into the international scientific space. Preservation of documentary heritage is not only a scientific task, but also a moral duty to future generations, because it provides a link between the past, present and future.

Key words: fund studies, library funds, archival funds, museum funds, documents, sources of documentary information.

Надійшла до редакції 1.12.2024 р.

УДК 004.9-049.7:069:005.5 (045)

РОЛЬ СУЧАСНИХ ТЕХНОЛОГІЙ В УПРАВЛІННІ МУЗЕЯМИ

Алла Паулик – доктор філософії, старший викладач кафедри готельно-ресторанної та музейної справи, Мукачівський державний університет, Мукачево
<https://orcid.org/0000-0002-0120-4529>
<https://doi.org/10.35619/ucpmk.vi49.914>
p_alla79@ukr.net

Діана Штерр – кандидат історичних наук, старший викладач кафедри готельно-ресторанної та музейної справи, Мукачівський державний університет, Мукачево
<https://orcid.org/000-0003-0423-9396>

Неля Бошота – кандидат економічних наук, доцент кафедри готельно-ресторанної та музейної справи, Мукачівський державний університет, Мукачево
<https://orcid.org/0000-0002-2239-830X>

Чорій Мирослава – старший викладач кафедри готельно-ресторанної та музейної справи, Мукачівський державний університет, Мукачево
<https://orcid.org/0000-0001-9416-2091>

Розглядають особливості та основні напрями діяльності музеїв. Обґрунтовано необхідність впровадження та роль сучасних технологій у діяльність та процеси управління музейними установами. Акцентовано, що сучасні технології стають тим інструментом який здатен вирішити багато завдань які стосуються популяризації роботи музеїв, формування системи управління музеєм, залучення громадськості до діяльності музейних установ. Широке впровадження та використання інтерактивних та інформаційних технологій здатне піднести діяльність музеїв на новий рівень.

Ключові слова: музей, управління музеєм, інтерактивні технології, інформаційні технології, управління музеєм, оцифрування, інтерактивність.

Постановка проблеми. Стрімкий розвиток сучасних технологій, доступ до всесвітньої мережі, посилення глобалізаційних процесів спричинили перегляд основних аспектів діяльності музейних установ та внесення змін які будуть відповідати основним тенденціям розвитку науково-технічного прогресу та комунікаційних й інформаційних технологій, зокрема. Проблеми, з якими зіткнулась наша країна за останнє десятиріччя, вплинули на всі сфери життя та на діяльність музеїв, зокрема. Застосування досягнень науки і техніки в музейній справі дають можливість наблизити музеї до відвідувачів. У практичній діяльності музейних установ важливе місце посідають сучасні технології, покликані підвищити ефективність музейної справи та управління нею. Вони виступають інструментом, який дає можливість музеям вийти на новий рівень, задовольнити запити та побажання відвідувачів.

Огляд останніх публікацій. Теоретичний базис для дослідження ролі сучасних технологій в управлінні музейними установами сформував вітчизняні вчені. Так, Н. Барановська дослідила особливості експозиційної роботи та її ролі у діяльності музеїв. Серов Ю. та Кузнецова А. вивчали особливості використання інноваційних технологій у діяльності музеїв, здійснили порівняльний аналіз методів просування, технологій та інтерактивності які застосовують у своїй практиці провідні музеї світу. О. Мілашовська та Т. Шитікова досліджували принципи формування ефективного музейного менеджменту й практичні підходи до його формування. В. Банах у своїх дослідженнях теоретично обґрунтувала роль музейних інновацій та інтерактивності і особливості практичного їх застосування в діяльності музею.